

TTB-SES Şubat 2023 Depremleri 2. Yıl Raporu

Yönetici Özeti

Türk Tabipleri Birliği (TTB) ile Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES), Şubat 2023 Depremleri 18. Ay Raporu'nu açıklaması sonrası, 2. Yıl Raporu çalışmalarına da ara vermeden başlamıştır. Şubat 2023 Depremleri 2. Yıl Raporu, TTB'nin iki yıldır deprem bölgesinde aralıksız sürdürmekte olduğu çalışmalardan biri olan, izleme ve raporlama çalışmalarının, son altı aydır daha da yoğunlaşarak ortaya konduğu bir üründür. Bu çalışma TTB Afetlerde Sağlık Hizmetleri Yönetimi Akademisi (ASHYA) koordinasyonunda; Olağandışı Durumlarda Sağlık Hizmetleri Kolu, Halk Sağlığı Kolu, Aile Hekimliği Kolu, Pratisyen Hekimler Kolu, İşçi Sağlığı ve İşyeri Hekimliği Kolu, Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kolu, TTB- UDEK, TTB-SES Hatay ve Adıyaman deprem koordinasyon merkezleri, bölgedeki tabip odaları ile SES şubelerinin emekleriyle hazırlanmıştır. 13-17 Ocak 2025 tarihleri arasında Adıyaman, Hatay, Malatya, Kahramanmaraş, İslahiye ve Nurdağı'nda saha ekiplerimizin inceleme ve çalışmaları, Hatay ve Adıyaman'da "Barınma ve Sağlık" çalıştayları, Temiz Hava Hakkı Platformu (THHP) hava kirliliği ölçümleri, Afetler ve Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri Çalıştayı, ASHYA sekreteryaya çalışmalarından elde edilen bilgi ve veriler, Şubat 2023 Depremleri 2. Yıl Raporu çalışmamızın temellerini oluşturmuştur.

Depremin ikinci yılında "Barınma ve Sağlık" konusuna odaklanılmıştır. Tüm yurttaşlar gibi sağlık emekçileri de barınmayı depremin ikinci yılında ana sorun olarak dile getirmektedir. Barınma ihtiyacı, yaşanan birçok sorun ile de doğrudan ilişkilidir. Ancak iktidarın barınmayı sınırlanacak bir alan gördüğü deprem bölgelerine yaklaşımından anlaşılmaktadır. Oysaki deprem illerinde yüzbinlerce insan; mahremiyetin kalmadığı, sosyal alanların çok sınırlı olduğu, madde bağımlılığının, şiddetin, güvenlik endişelerinin arttığı, su ve elektrik kesintilerinin sık yaşandığı, ulaşımın kolay olmadığı, kamusal hizmetlerden mahrum, dar, sıkışık ve dip dibe yerleştirilen 21 m²'lik konteynirlarda hayatta kalma mücadelesi veriyor ve bunu istemiyor.

İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinde barınma, *"Her şahsın, gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır"* şeklinde yer almıştır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği de barınmayı *"Güvenli ve onurlu bir yaşam alanı; bir meta olarak görülmekten ziyade, temel bir insan hakkı"* olarak tanımlamaktadır.

Depremlerle birlikte bazı kaynaklarda bir buçuk, bazı kaynaklarda iki milyon kişinin evsiz kalması gereksinim olarak konut inşaatlarını da doğurmuştur. Gereksinimden kaynaklı bir hak olan barınma, aradan geçen iki yılda bir krize dönüşmüştür. Olabilecek en hızlı biçimde sadece bina inşaatına yönelinmesi; altyapı, ulaşım gibi temel planlamalara dikkat edilmemesi; eğitim, sağlık gibi hizmetlerin yeni konutlarla bağının kurulmaması; kısaca toplumsal ilişkilerle kenti yeniden inşa etme yerine meta olarak inşaat yapılması tercihi, deprem bölgesinde barınmayı bir kriz haline getirmiştir. Mevcut durumu barınma krizi haline getiren, konut sorunu değil yukarıda bahsettiğimiz gereklileri sağlayan barınma hakkının engellenmesidir.

Yaşadığımız, kentin yeniden inşası değil; toplum sağlığını, güvenli şehirleşmeyi, bilimi yok sayan *"Hızla yaptık"* demek için yapılmaya çalışılan konut üretimidir. Dünyanın birçok ülkesinden bilim insanları Şubat 2023 depremlerinin etkisini yerinde görmek, depremin etkisine göre deprem yönetmeliklerini ve yapılacak konutların imar planlarını revize etmek

için Türkiye'ye gelmiştir. Ülkemizde ise yönetmeliklerde bilimsel revizyon bir yana; tarım arazilerine, fay hatları üzerine konutlar yapılmaya devam edilmektedir. Bunca algı oyunu ve çarpık politikalara rağmen iktidarın kendi verileri yine kendilerini ele vermektedir: Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın 26 Ocak 2025 tarihli ve "Deprem Bölgesinde İl İl Son Durum" başlıklı bülteninde "Deprem bölgesindeki 11 ilde 2025 yılı sonunda 358 bin 859 konut, 31 bin 307 işyeri ve 62 bin 817 köy evi olmak üzere toplam 452 bin 983 bağımsız bölümün inşa edileceği" bilgisi verilmiştir. Deprem bölgesinde bugüne kadar, yani iki yılda ise 169 bin 171 konut, 149 işyeri ve 32 bin 260 köy evi olmak üzere toplam 201 bin 580 bağımsız bölümün hak sahiplerine teslim edildiği belirtilmiştir. Teslim edilen konut oranları Adıyaman'da %88,9, Gaziantep'te %81,9 olarak belirtilirken, bu oranlar Kahramanmaraş'ta %45,2, Malatya'da %36,4 ve Hatay'da %30,4 olarak verilmiştir.

Devletin en üst düzeyinden en alt düzeyine yetkililerinin dillerine pelesenk olan "Deprem bölgesi dünyanın en büyük şantiyesi" sözü mevcut durumu algılayamadıklarının sembolü ve en büyük kanıtı olarak görülebilir. "Hatay dünyanın en büyük şantiyesi", "Adıyaman İndere bölgesi ise Türkiye'nin en büyük şantiyesi" sözlerinin altında topluma ve bilime aykırı, ranta dayalı konut üretimi yatmaktadır. Deprem'in ikinci yılı için yaptığımız saha incelemelerinde, çalıştaylarda ne pahasına olursa olsun bu anlayışın yürütülmeye çalışıldığının izlerine sürekli tanık olduk. Raporumuz ne pahasına olduklarının izini sürecektir veri ve belgeleri içermektedir. Daha ayrıntılı olarak raporumuzda bulabileceğiniz en çarpıcı başlıklardan bazılarını yönetici özetimizde de sizlerle paylaşmaya çalışacağız.

Peki ne pahasına?

1- Ekokırım pahasına; doğanın yok edilmesi, daha da inceltirsek tarım alanları, zeytinlikler, meralar, sulak alanlar, vadiler vb. yaşam için önemli olan doğal varlıklar pahasına...

Geçici ve kalıcı depolamanın ayrı planlanmadığı, ayrıştırma alanlarına dair oluşturulmuş net bir stratejinin bulunmadığı, içerisinde yoğun toksik maddenin bulunduğu molozların doğal hayatı, tarım alanlarını ve insan sağlığını nasıl etkileyeceğini bilimsel olarak öngörebilmekte ve bunu sürekli kamuoyuyla paylaşmaktayız. Ancak bu denli pervasızlık nedeniyle ilerde nelerle karşılaşabileceğimize dair, öngörülerimizden daha fazlası olacağı kaygısını da yoğun olarak yaşamaktayız.

Hatay Narlıca moloz döküm alanı taşkın riski yüksek olan dere yatağına yapılmış, derenin akışını engelleyecek şekilde moloz yığınları ile doldurulmuştur. Türkiye'nin en büyük şantiyesi diye övünülen Adıyaman İndere bölgesi köylülerin merası olan ve badem bahçelerinin bulunduğu bir yerdir. Gölbaşı gölü ve tabiat parkına dibine de toprak ve suyun kirlenmesi pahasına yıkılan binaların molozları dökülmüştür. Adıyaman kent merkezi ve Atatürk Barajı'na yakın yerlere dökülen molozlar; inşaat sahalarında kullanılmak için şantiyelere yakın köylerde açılan taş ocakları nedeniyle ne kent merkezleri ne de köyler nefes alabilmektedir. İnsan yaşamının yanında hayvanlar hastalanmakta/ölmekte; otlar, ağaçlar kurumakta, doğa da ölmektedir.

Başka ne pahasına?

2- Sosyal cinayetler pahasına (hava kirliliği cinayetleri, işçi cinayetleri, trafik cinayetleri vb)...

- "En büyük şantiye"nin yarattığı en büyük hava kirliliği pahasına...

"Tozun bu işin fitratında olduğu", "beton santrallerin yaşam alanının içinde olmasının nedeninin de maliyet olduğu" iktidar tarafından açıkça ifade edilmektedir.

7-25 Ocak 2025 tarihleri arasında THHP ve TTB'nin ortak çalışması ile Hatay'ın Antakya ilçesinde hava kalitesi izleme çalışması gerçekleştirilmiştir. Ölçümlerde, ulusal mevzuattaki limit değerlerin ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) kılavuz değerlerinin çok üstünde partikül madde (PM) kirliliği tespit edilmiştir.

Antakya'da yapılan ölçümlerde PM_{2,5} ölçüm sonuçları değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

- 19 günlük PM_{2,5} ölçümlerinin ortalaması 41,5 µg/m³'tür. Antakya'da ölçülen 24 saatlik PM_{2,5} ortalaması DSÖ kılavuz değerinin 2,8 katıdır.
- 19 günün tamamında 24 saatlik DSÖ kılavuz değeri aşılmıştır. DSÖ'nün tavsiyesi, insan sağlığının korunması için bu değerin yıl boyu 3-4 kereden fazla aşılmaması gerektiğidir.

Beton santrallerinde hava kirliliğine yol açan pek çok süreç bulunmaktadır. Emisyon çıkışı olan en önemli süreçler; çimentonun silolara boşaltılması, hammaddelerin depolanması, depolanan malzemelerin doldurulması-boşaltılması, mikserde karıştırma yapılması ve ürünün taşınması için gerçekleştirilen araç trafiğidir. En önemli kirletici, özellikle çimento ve puzolan tozundan kaynaklanan PM'dir. Buna rağmen valilikler deprem sonrası Temmuz 2023-Ocak 2025 tarihleri arasında 58 beton santrali projesine (Hatay'da 26, Adıyaman'da 11, Kahramanmaraş'ta 17 ve Malatya'da 4 adet) "ÇED gerekli değildir" onayı vermiştir.

- ***Gelmekte olan bulaşıcı olmayan hastalıklar salgını, kanser salgını pahasına...***

İzin verilen beton santrallerinin yarattığı kirlilik kalp-damar hastalıkları, kronik solunum hastalıkları, kanser, diyabet ve kronik böbrek yetmezliği, solunum yolu enfeksiyonları ve tüberküloz gibi çok sayıda hastalığa neden olduğu bilinmektedir. Hava kirliliği aynı zamanda anne ve yenidoğan ölümlerine de neden olabilmektedir.

- ***Hızlı üretim baskısı nedeniyle yaşanan işçi cinayetleri, trafik cinayetleri pahasına...***

Alınmayan önlemler, denetimsizlik ve cezasızlıklar dikkate alındığında göz yumulan bu cinayetler "sosyal cinayet" olarak toplumsallaşmıştır. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği (İSİG) Meclisi tarafından Şubat 2023 sonrası deprem şehirlerindeki yeniden inşa faaliyetlerinde en az 51 inşaat işçisinin hayatını kaybettiği raporlanmıştır. **2024 yılında bu sayı en az 107 inşaat işçisine yükselmiştir.** Birçok çalışma sahasının kapalı kutu olması, dışarıdan bağımsız denetlenememesi kabul edilemez bir hak ihlali ve risktir.

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) verileri de inşaat işkolunda ölümlerin yıllar geçtikçe arttığını göstermektedir. Deprem illerinde yoğun ve hızlı konut yapım baskısı ile inşaat işkolundaki işçi cinayetlerinde de ciddi artışa neden olmuştur. Bu artışı genel oranlardaki artışlardan görmek mümkündür. Hatay'da 2020 yılında 22 olan can kaybı sayısı, 2023 yılında 57 olmuştur. Kahramanmaraş'ta 2020 yılında 16 olan can kaybı sayısı, 2023 yılında 61 olmuştur. Bu iki deprem ilinde de inşaat işkolundaki can kaybı oranı iki kattan daha fazladır. Malatya'da da 2020 yılında 9 olan can kaybı sayısı, 2023 yılında 14 olmuştur. SGK 2024 Yılı verileri yayımlandığında daha da yüksek sayılara ulaşacağını öngörmek ne yazık ki zor değildir. Bu istatistikler sahada iş yapmakta olan yüzlerce taşeron ve bunların anlaştığı bir o kadar OSGB'nin bulunduğu deprem bölgesinde, işçi sağlığı ve iş güvenliği hizmetlerinin kâğıt üzerinde kaldığını; sahada herhangi bir etkisinin olmadığını kanıtlar niteliktedir.

Benzer süreç trafik cinayetleri olarak da karşımıza çıkmaktadır. Milyon taşıt başına düşen ölümlü kaza sayısının, yıkımın fazla olduğu dört ilimizde yükselişi bunun sayısal göstergesidir. Adıyaman ilinde 2020 yılında bir milyon araç başına ölü sayısı 244 iken, 2023

yılında 496'ya yükselmiştir. Yani iki katından fazladır. Yine Hatay ilinde 2020 yılında bir milyon araç başına ölü sayısı 177 iken, 2023 yılında 297'ye yükselmiştir. 2023 yılında bir milyon araç başına ölü sayısı Malatya'da 376, Kahramanmaraş'ta ise 406 olmuştur. 2024 yılında bu sayının ve oranın çok daha yüksek olacağı ne yazık ki yine aşikardır.

Başka ne pahasına?

3- Gıdaya erişim ve ücretsiz okul öğünlerini kaldırarak çocukların sağlıklı büyüme gelişme hakkını yok etme pahasına...

TTB- SES Deprem Bölgesindeki Beş Yaş Altı Çocukların Beslenme Durumları Adıyaman Örneği çalışmasına göre;

- Beş yaş altı çocukların %14,4'ünde bodurluk; %6,0'ında zayıflık ve %6,5'in aşırı kiloluluk belirlenmiştir.
- 0-5 ay çocukların sadece anne sütü ile beslenenlerin oranı %32'dir. Anne sütü ve ek gıda-mama alabilenlerin oranı 6-11 ay çocuklarda %68,6, 12-23 ay çocuklarda %54,1'dir.
- Türkiye Beslenme Rehberi (TÜBER) kriterlerine göre; 12-59 ay çocuklarda yeterli süt tüketme oranı %13,7, yeterli sebze tüketme oranı %8, yeterli tahıl tüketme oranı %6,7'dir.
- Çocukların yüksek enerjili paketli gıda (abur cubur) tüketimi 6 aydan itibaren başlamakta; 12-23 ay çocuklarda %70'i, 24-35 ay çocuklarda %88'i, 36-47 ay çocuklarda %96'yı aşmaktadır.
- Ailelerin %44,3'ü düzenli gıdaya erişime sahip değildir. Üçte birinin uygun saklama koşulları, hatta %5,6'sının kendine ait bir mutfağı yoktur.

Başka ne pahasına?

4- Okul terkleri, erken yaşta çalışmaya başlama; erken yaşta evlenme ve doğum yapma ile kız çocuklarını karanlıklara sürüklenme pahasına...

Milli Eğitim Bakanlığı 2023-2024 örgün eğitim istatistiklerinde öğrenci sayısı 2021- 2022 eğitim öğretim yılına göre Adıyaman'da 18 bin 452 azalmıştır. Hatay'da okul öncesinde 2022 yılına göre 7 bin 449 azalma varken; ilkokulda 10 bin 855, ortaokulda 18 bin 356, lisede 28 bin 588 azalma vardır.

Başka ne pahasına?

5- Enerji şirketlerinin sorumluluğundaki yatırımları yapmaması; bu durumun denetlenmemesine bağlı elektrik kazaları ve bu yangınlar nedeniyle kaybedilen yaşamlar pahasına...

- *Özelleştirilmiş elektrik hizmetleri ve elektrik kesintileri nedeniyle aşı soğuk zincirlerinin kırılması; bozulan aşılarla bağlı çıkabilecek salgınlar pahasına...*

6- Yıkılan, kullanılamaz hale gelen sağlık kurumlarının yapılması; sağlık hizmetlerinin verilememesi pahasına...

Hatay Eğitim Araştırma Hastanesi'nin resmi ruhsatlı yatak kapasitesi 550 yatak olarak tanımlanmakla birlikte, pratikte yaklaşık 350 yatak kapasitesi ile hizmet vermektedir. Personel dağılım cetvelinde ana dal ve yan dal uzman hekim sayısında %50 azalma olmuştur.

Hatay'da 56 aile sağlığı merkezi (ASM) depremde yıkılmışken deprem sonra yalnızca üç tane ASM yapılmıştır. Yeni ASM yapılması bir yana yakın zamanda 10 ASM için de yıkım kararı

alınarak konteynırlarda hizmet vermeye zorlanmışlardır. Adıyaman'da ise deprem sonrası yalnızca 4 ASM yapılmıştır. Bunlardan birisi ilaç firmasının, ikisi DSÖ'nün hibeleri ile mümkün olabilmıştır. Adıyaman'da 16 ASM projesi olduğu söylenmiş, iki yılda yalnızca bir ASM yapılmıştır. Malatya'da 59 aile hekimliği birimi konteynırda hizmet vermektedir. 42 aile hekimi ve 96 aile sağlığı çalışanı eksikliği, görevlendirmelerle çözülmeye çalışılmakta aile hekimliği pozisyonları ek yerleştirmeler de boş kalmakta tercih yapılmamaktadır. Adıyaman'da halen 22 aile hekimliği birimi boştur, yani 43 bin 926 kişinin aile hekimi yoktur. Hatay genelinde ise 50 aile hekimliği birimi boştur, yani 105 bin 135 kişinin aile hekimi yoktur. Deprem sonrası diğer kamu çalışanlarında (polis, asker vb.) bölgenin sosyo-ekonomik gelişmişlik (SEG) düzeyi, altıncı bölge olarak değişikliğe gidilmiş; tercih edilebilmesi için özendirici adımlar atılmıştır. Buna karşın sağlık alanında bunun yapılmadığı, bu nedenle hekim/sağlık emekçilerinin tayin istemediği, mevcut personelin de diğer illere tayin istediği dile getirilmiştir.

Kötü yaşam koşulları, konteynırlarda yaşam süresinin uzamasıyla daha da ağırlaştırılmıştır. Yetersiz fiziksel aktivite, ergonomik olmayan yaşam alanları ve biriken stres, kas-iskelet sistemi hastalıklarında belirgin bir artışa yol açmıştır. Özellikle bel, boyun, sırt ağrıları; fibromiyalji ve postür bozuklukları gibi kronik durumlar yaygınlaşmıştır. Uzman hekim, fizyoterapist, poliklinik sayısı, yataklı tedavi birimi sayılarının hepsi, deprem sonrası azalmış ancak halen herhangi düzeltici bir adım atılmamıştır.

Sağlıktaki çöküş deprem bölgesinde mezuniyet öncesi ve mezuniyet sonrası sağlık eğitimi alan öğrencileri de etkilemiştir. Deprem bölgesinin sağlık eğitimi veren tüm kurumlarda akademisyen sayılarında ciddi azalmalar olmuş, laboratuvar ve hastanelerin eğitim gereçleri ve olanakları ciddi zarar görmüş; sağlık eğitimi uzun süre yapılamamıştır. Bu eksiklikler halen giderilmemiştir. Akademisyenlerin tercih motivasyon ve olanaklarını sağlayacak hiçbir ek çaba gösterilmemektedir.

7- Toplama kamplarına benzer Konteynır Geçici Yaşam Alanları ile bozulan toplumun ruh sağlığı pahasına...

- **Belirsizlik, umutsuzluk, gelecek güvencesizliği nedeniyle toplumun bozulan psikolojisi pahasına...**
- **Madde bağımlılığı, şiddet, istismar, taciz, güvensizliğin artması pahasına...**
- **Çocukların yaşadığı travmaya sessiz kalma pahasına...**

TTB tarafından yapılan "Depremde Değişen Hayatlarımız" Paneli ve "Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinde Kendine Zarar Verme Davranışına Yaklaşım Eğitimi"nde;

Adıyaman'da travma sonrası stres bozukluğunun deprem sonrası ikinci ayda %44,8, altıncı ayda %30,4, birinci yılda ise hâlâ %19,6 gibi yüksek sıklıkta olduğu ortaya konmuştur. Kasım 2023-2024 tarihleri arasında 187 kişinin intihar girişiminde bulunduğu belirtilmiştir.

Adıyaman'da Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nün yatılı hizmet binası ile Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi'nin yatılı hizmet verebileceği kuruluş yapısının olmadığı belirtilmiştir.

Hatay'da çocuklarda uyuşturucu madde bağımlılığı oranının yaklaşık iki kat arttığı belirtilmiştir.

Tüm deprem bölgesinde ebeveyn kaybı yaşayan yaklaşık 5 bin çocuk bulunmaktadır.

Hatay'da depremin üzerinden iki yıl geçmesine rağmen huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi hizmet vermeye başlamamıştır. Çocuk destek merkezleri, çocuk evleri siteleri ve çocuk evleri bulunmamaktadır. Öncelikle kronik psikiyatrik hastalıkların takibinde kritik öneme sahip toplum ruh sağlığı merkezleri halen Hatay'ın merkez ilçeleri Defne ve Antakya'da bulunmamaktadır.

Yukarıda ikinci yıl raporumuzun ana hatlarını ortaya koymaya çalıştık. Mevcut yürütülen deprem politikasının insan yaşamı pahasına, toplum sağlığı pahasına; rant ve çıkar uğruna yürütüldüğünü bu rapor çalışması kapsamında bir kez daha gördük. H. Lefebvre'nin dediği gibi; her toplum kendi mekanını üretir. Bu şiddet içerisinde barınma hakkımızı konuta indirmeye çalışanlara karşı sesimizi yükseltmek, şehir hakkımıza sahip çıkmak da bu sorumluluktan ileri gelir. Kentleri emeklerimizle bizler var ediyorsak, emeğimizin ürünü olan kentlerimiz üzerinde de bizim söz hakkımız olmak zorundadır. Kent hakkı mücadelesi, toplumsal sağlık mücadelesidir. Bu hakka sahip çıkma sorumluluğu da toplumun sağlık emekçilerine, sağlık emekçilerinin de topluma karşılıklı görevidir. "Emek bizim söz bizim" dediğimiz ve bunun için mücadele verdiğimiz gibi; "Kent bizim söz bizim" demek, bunun için de mücadele etmek hepimizin görevidir. Sağlığın ve toplumun karşısındaki rantçılara karşı yıkılan kentleri hep birlikte ayağa kaldırma; sağlıklı bir gelecek sağlıklı bir kent için mücadele verme sözümüzü depremin ilk günü verdik ve bu sözümüzün arkasında olacağız.

Türk Tabipleri Birliği

Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası